

Bilten "Osmatračnica" objavljuje se uz finansijsku podršku Kanadske međunarodne agencije za razvoj u okviru projekta «Monitoring i izveštavanja o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici». Bilten izlazi tromesečno i može se preuzeti na sajtu [Beogradskog centra za ljudska prava](#). Stavovi izneti u ovom biltenu ne predstavljaju nužno stavove donatora i odgovornost za njih snosi isključivo Beogradski centar za ljudska prava.

Canadian
International
Development
Agency

Agence
canadienne
de développement
international

Urednici:

Marko Kmezić
Bojan Đurić

Saradnici:

Jovana Zorić
Nevena Dičić
Marina Mijatović
Milica Pavićević
Kristina Đurić
Jovana Oljača
Miloš Stojković
Miloš Stopić
Nenad Petković
Žarko Marković

Priprema i dizajn:

Vidan Hadži Vidanović
Tamara Protić

Sadržaj:

1 Uvodna reč

2 Ako pravda stane...

3 Suđenja za ratne zločine

7 Od nekažnjivosti do odgovornosti

8 Suđenja za organizovani kriminal

Osmatračnica

Uvod

Treći broj 'Osmatračnice', elektronskog biltena u izdanju Beogradskog centra za ljudska prava, nalazi se pred Vama u danima kada iščekujemo pisanu izreku presude za ubistvo premijera Đinđića a ubica osuđen za smrti Ivana Stambolića i Zorana Đinđića daje intervju beogradskoj dnevnoj štampi; kada smo svi svedoci ekspanzije delovanja različitih profašističkih i neonacističkih pokreta u Srbiji; kada deo medija i javnosti u Srbiji ne govori o zločinima počinjenim u njihovo ime već slave blage kazne izrečene ratnim zločincima; kada je erozija građanskog društva evidentna i bez pravog odgovora!

Navedene teme su predmet interesovanja Beogradskog centra za ljudska prava koji od novembra 2006. godine kroz projekat monitoringa i izveštavanja o aktivnostima državnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici pokušava da pruži doprinos osnaživanju građanskog društva i pravne struke u Srbiji kroz jačanje inicijative za zaštitu ljudskih

prava, povećanje interesa za zaštitu prava pred sudovima i sprečavanje kršenja ljudskih prava. U cilju diseminacije podataka do kojih tokom realizacije projekta dolazimo, objavljujemo tromesečni elektronski bilten, "Osmatračnicu", koju priređuje dvanaest saradnika centra. Projekat monitoring i izveštavanje finansira Kanadska Međunarodna Agencija za Razvoj.

Sadržaj biltena čine autorski tekstovi saradnika Beogradskog centra za ljudska prava i sintetički izveštaj za protekli period izveštavanja iz četiri oblasti intervencije. Sintetički izveštaj sastoji se iz četiri tematske celine u skladu sa oblastima monitoringa i nastao je na osnovu praćenja medija, saopštenja domaćih nevladinih organizacija, analize važećih zakona i praćenja aktuelnih sudskih postupaka.

Uz dobrodošlicu u treći broj "Osmatračnice", ovim putem zahvaljujemo svima koji se javljaju na adresu Beogradskog centra za ljudska prava sa komentarima na bilten, i pozivam Vas na dalju razmenu mišljenja i konstruktivnu saradnju.

Marko **Kmezić**

Zabrana diskriminacije

Situacija u poslednja tri meseca potvrđuje već ustaljenu praksu da, dok dnevni događaji obiluju slučajevima diskriminatornog ponašanja, domaća sudska praksa ne uspeva da na adekvatan način i u zadovoljavajućem broju procesuiraju slučajeve diskriminacije. Tokom tromesečnog monitoringa zabeležili smo porast broj napada zasnovanih na različitosti. Veliki problem srpskog društva postaje jačanje neonacističkih pokreta. Napadi na Adventističku crkvu i Povorku različitosti su incidenti koji takođe ukazuju na porast netrpeljivosti i jačanje pokreta koji zagovaraju neonacističke ideje.

1. Slučaj nezakonitog oduzimanja deteta

Odluka Opštinskog suda u Velikoj Plani koji je odredio privremenu meru kojom je dodelio dete ocu izazvala je veliku pažnju domaće javnosti. U obrazloženju ove privremene mere sud je naveo da je oštećena pripadnik Jehovinih svedoka, da oni zabranjuju transfuziju krvi, te da to može ugroziti vitalan interes deteta.

Opštinski sud u Velikoj Plani je odlučivao u brakorazvodnoj parnici. Radi se o posebnoj vrsti parničnog postupka koji je regulisan odredbama Porodičnog zakona. U svakoj brakorazvodnoj parnici se postavlja kao obavezno pitanje vršenja roditeljskog prava (čl. 226, st. 1 PZ). U konkretnom slučaju, stranke u postupku su bili supružnici Marija Arsenijević i Goran Todorović. U toku trajanja postupka sud je, vodeći se preporukom Centra za socijalni rad iz Velike Plane, doneo privremenu meru kojom je dete do okončanja postupka ili drugačije odluke suda dodelio ocu deteta.

Sam postupak je imao brojne nedostatke vezane za nepoštovanje procesnih garancija a naročito je problematično rezonovanje Centra za socijalni rad iz Velike Plane. Centar za socijalni rad (organ starateljstva) ima veoma važnu ulogu u brakorazvodnim parnicama. On kao stručni organ pomaže i daje preporuke sudu. U ovom slučaju je preporuka bila da se dete dodeli ocu. Takvu odluku Centar za socijalni rad je doneo uzimajući u obzir tvrdnju oca deteta da je

majka pripadnik verske grupe Jehovini svedoci. S druge strane, sam sud je uzio ovakvu preporuku u obzir i doneo odluku isključivo na osnovu nje. Sud u okviru brakorazvodne parnice ima veća ovlašćenja nego što je to slučaj sa opštim parničnim postupkom. Tako, on može da utvrđuje i činjenice koje stranke nisu predložile kao i činjenice koje među strankama nisu sporne (čl. 205 PZ). Pored toga, sud je dužan da poštuje procesna pravila koja se odnose na ravnopravnost stranaka u postupku. Sud je dužan i da poštuje pravila o dostavljanju (članovi 127 do 145 Zakona o parničnom postupku). Samo uredno dostavljanje može da proizvede pravne posledice u parnici. Ukoliko stranka nije uredno pozvana nije moguće da se donese bilo kakva odluka. Sud je u ovom slučaju upravo to uradio doneo je odluku protiv interesa majke na ročištu na kojem ona nije bila prisutna niti je bila uredno pozvana. Sud ima ovlašćenje da donese odluku i kad stranka nije prisutna (čl. 296 ZPP) ali uslov za to je uredno dostavljanje. Uredno dostavljanje je veoma značajno u parničnom postupku i nepoštovanje pravila o dostavljanju onemogućava dalje vođenje postupka a ako je odluka ipak doneta ona je ništava i sa uspehom se može pobijati i redovnim i vanrednim pravnim lekovima.

Nažalost, javnost je reagovala samo na grubo kršenje pravila parničnog postupka u ovom slučaju ali nije obratila pažnju na suštinski problem ovog slučaja. Naime, oduzimanje deteta samo zbog pripadnosti nekoj verskoj grupi predstavlja ozbiljno zadiranje u privatnu sferu pojedinca. Sud je vrlo uprošćeno rezonovao pri donošenju ove odluke smatrajući da pripadnost pomenutoj verskoj grupi i nji-hova

praksa nekorišćenja transfuzije automatski znače ugrožavanje interesa deteta. U ovako složenim situacijama, paušalni zaključci su apsolutno nedozvoljeni. Sud je, naime, bio dužan da u konkretnom slučaju utvrdi da li pripadnost Jehovinih svedocima zaista može da ugrozi interes deteta. To bi značilo da je morao da sprovede postupak u skladu sa svojim ovlašćenjima i da utvrdi mogućnost ugrožavanja interesa deteta u konkretnom slučaju. On to nije uradio, a sama odluka stavila je na dnevni red kontraverzno pitanje položaja manjinskih verskih zajednica u svakodnevnim životnim situacijama. Praksa Evropskog suda za ljudska prava kaže da kod svakog zadiranja u ljudska prava država mora da deluje u skladu sa principom proporcionalnosti. To znači da država treba da reaguje samo u opravdanim slučajevima - kada treba da se zaštiti opšti interes (javni poredak, javno zdravlje, prava i slobode drugih...). Ovakva intervencija koja uslovljava dodeljivanje deteta nepripadnošću jednoj verskoj zajednici bi svakako mogla da se tretira kao neprimereno mešanje u slobodu veroispovesti. Važno je napomenuti da delovanje Jehovinih svedoka nije zabranjeno u Srbiji (iako nisu još uvek registrovani po važećem Zakonu o crkvama i verskim zajednicama; videti izveštaj za jul povodom položaja manjinskih verskih zajednica). Pošto nema zabrane delovanja ove grupe, postavlja se i pitanje povrede ravnopravnosti građana. Zabrinjavajuće je i to što je takva povreda potekla od državnog organa što može u budućnosti dovesti do toga da ovakvi i slični slučajevi završe pred sudom u Strazburu.

U drugostepenom postupku, koji je vodio Okružni sud u Smederevu, doneta je odluka kojom se ukida privremena mera a predmet se vraća na ponovno suđenje pred prvostepenim sudom. Ovaj put je sud dodelio dete majci i naložio ocu da dete vrati

2.Slučaj Dragiša Ajdarevića

Opštinski sud u Nišu doneo je presudu kojom je Dragiša Ajdareviću dosudio novčanu naknadu u iznosu od 150.000 dinara zbog pretrpljenih fizičkih i duševnih bolova. Oštećenog je 8. aprila 2000. godine, tada maloletnog, napala grupa skinhedsa nanevši mu pritom lakše telesne povrede i vređajući ga na rasnoj i etničkoj osnovi. Napad je bio motivisan pripadnošću oštećenog romskoj zajednici.

Sudski postupak pokrenuo je Fond za humanitarno pravo. Nakon šest godina suđenja, predstavnici Fonda smatraju da dosuđeni iznos obeštećenja ne predstavlja dovoljnu satisfakciju za žrtvu, s obzirom na činjenicu da je maloletni Dragiša Ajdarević bio žrtva ozbiljnog rasističkog napada, pa su zato uložili žalbu na presudu Opštinskog suda u Nišu.

Tok ovog postupka ponovo pokazuje slabe strane našeg pravosuđa kada je reč o suprotstavljanju svakom obliku međunacionalne mržnje i netrpeljivosti. Efikasnim se, svakako, ne može smatrati sudski postupak koji traje šest godina, imajući u vidu propisanu hitnost postupanja koja proističe iz činjenice da je žrtva maloletno lice. Visinu dosuđene naknade štete takođe ne možemo oceniti odgovarajućom, ukoliko želimo u potpunosti suzbiti rasističke ispade. Teško se može opravdati ovakvo odugovlačenje postupka imajući u vidu član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Pravo na suđenje u razumnom roku je jedno od osnovnih ljudskih prava a upravo je kršenje ovog prava predmet većine predstavi iz naše zemlje koje dolaze do suda u Strazburu.

U junu ove godine, Inicijativa mladih za ljudska prava je sprovela istraživanje napada koji su verski i nacionalno motivisani. Do juna 2007, prema rezultatima ovog istraživanja, bilo je preko sedamdeset ovakvih napada. Šef misije OEBS u Srbiji je izrazio zabrinutost zbog učestalih na-

padu na Rome. Pored toga, beležimo i napad na romsko naselje koje se desilo u avgustu. Svi ovi događaji stvaraju jasnu sliku o tome koliko je neefikasna sudska zaštita prava građana uopšte, a posebno prava nacionalnih manjina.

3.Slučaj profesorke Vere Arandelović

Za slučaj Vere Arandelović, profesorke građanskog vaspitanja zaposlene u srednjoj elektrotehničkoj školi „Stari Grad“ u Beogradu smo saznali preko saopštenja mreže advokata za ljudska prava (CHRIS).

Profesorica Vera Arandelović je prilikom opisnog ocenjivanja za svaku srednjoškolu napisala „uspešna“ umesto „uspešan“. Rukovodstvo škole joj je naložilo da to ispravi što je ona odbila da učini. Zbog svog postupka profesorica je suspendovana. Tradicionalno se u većini učeničkih svedočanstava koristi muški rod. Postupak profesorke Arandelović se zato može tretirati kao pokušaj pojedinca da u praksi sprovede načelo rodne ravnopravnosti. Školski zvaničnici su ovakav način ocenjivanja shvatili kao povredu radne discipline.

Međutim, u smislu Zakona o radu, ovo nikako ne bi mogao da bude valjan razlog za suspenziju. Pored toga, rodna ravnopravnost je i ustavna kategorija i svi organi, organizacije i pojedinci su obavezni da je poštuju. Ovakvi postupci zato treba da budu ohrabrivani kao podsticaji promene patrijarhalne svesti koja je duboko inkorporisana u srpsko društvo. Pored Ustava, postoji niz dokumenta koji bi u ovom slučaju mogao da se primeni (recimo, član 46 Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja govori o zabrani polne diskriminacije). Sudovi bi uskoro morali da se pozabave ovom temom. Zato se pridružujemo apelu mreže CHRIS i nadamo se da će ovakav način ukazivanja na problem pomoći da se prevaziđu polne barijere i spreči polna diskriminacija.

4.Napadi na Adventističku crkvu

građana uzeo u razma-tranje ovaj slučaj. S obzirom na to da ombudsman nema ovlašćenja da se meša u rad sudskih organa on se po našem mišljenju opravdano, fokusirao na ispitivanje preporuke Centra za socijalni rad u ovom slučaju.

U prethodnim brojevima Osmatračnice smo govorili o napadima na Adventističku crkvu. Nažalost, takvi napadi su sve učestaliji. Posle nekoliko napada u Rumi i Kikindi, napadnut je i hram ove verske zajednice u Beogradu. Policija nije adekvatno reagovala da bi vinovnike privela pravdi. Neblagovremena reakcija je dovela do toga da se ovi napadi ponavljaju. Čelnici Adventističke crkve su više puta apelovali na javnost da pomogne u sprečavanju ponavljanja ovakvih incidenata. Poslednji pokušaj u nizu je i protestno pismo koje su poslali predsedniku, premijeru i ministru unutrašnjih poslova. Sumnja se da iza napada stoje pripadnici neonacističke grupe Nacionalni stroj. Pripadnici ove grupe često pozivaju na rasnu, versku i nacionalnu mržnju a preko svog sajta propagiraju neonacističke ideje. Naravno, brinu pozivi na obračun sa građanima Srbije koji su drugačije nacije, rase ili vere.

Uprkos postojanju ovakvih pretnji, policija do sada nije podnela krivične prijave na osnovu člana 317 Krivičnog zakonika (krivično delo izazivanja rasne, verske i nacionalne netrpeljivosti). Ovakav tretman manjinskih verskih zajednica ima svoje korene u netolerantnoj atmosferi koja postoji u srpskom društvu. U jednom od napada na adventistički hram u Beogradu je pisalo i „Sekte su smrt za srpsku naciju“. Izvorni termin pojma „sekt“ je korišćen da bi označio verovanje koje je različito od većinskog i kao takav nije imao negativno značenje. Vremenom, dobija izuzetno negativno značenje pa se koristi da bi označio nasilne, kvazireligijske pokrete koji propagiraju nasilje. Društvenu atmosferu prati i Zakon o crkvama i verskim zajednicama. Tako članovi 18 i 19 govore o postupku registracije „netradicionalnih verskih zajednica“. U članu 18 stoji čitav niz uslova za registrovanje koji se ne traži „tradicionalnim verskim zajednicama“ (u pitanju je sedam verskih zajednica koje su bile registrovane u Kraljevini Jugoslaviji). Član 19 govori o nemogućnosti registrovanja verskih zajednica koje nose isto ime kao već registrovana verska zajednica. Najproblematičniji je Pravilnik o registrovanju verskih zajednica koji prati ovakvu „si-

stemsku registraciju". Organi uprave, koji primenjuju ovaj pravilnik, diskriminišu određene verske zajednice i u praksi. Polazeći od člana 19 pomenutog zakona i pravilnika, organi uprave odbijaju da registruju bilo koju zajednicu koja nosi naziv „Hrišćanska“. To se u praksi odnosi najčešće na protestantske verske zajednice. Ovakvo „kreativno tumačenje“ otvara mogućnost arbitrarnosti prilikom registrovanja verske zajednice. Do sada nisu povedeni upravni postupci vezani za ovaj problem ali se oni očekuju u budućnosti. Neke od ovih upravnih odluka će, ako uprava bude pratila ovakvo tumačenje, u perspektivi da dovedu državu pred sud u Strazburu zbog kršenja člana 9 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Treba pomenuti i preporuku Venecijanske komisije u kojoj se traži da se ukinu sporni članovi 18 i 19. Do sada nije bilo zakonodavnih aktivnosti na ovom planu.

Nažalost, napadi ekstremnih grupa na manjinske pokrete kao što je Adventistička crkva, ostaju samo posledica. Prave uzroke treba tražiti u opštoj društvenoj klimi i diskriminaciji koja se nalazi i u zakonu.

5. Napad na Povorku različitosti

Organizacija Nacionalni stroj je preuzela odgovornost za još jedan incident. Naime, tokom trajanja festivala Egzit, napadnuti su članovi tzv. Povorka različitosti. Iako je na sajtu pomenute organizacije istaknuto da će napadi biti učestali tokom trajanja festivala, policija nije učinila ništa da spreči ovakva događanja čime je propustila da deluje na planu prevencije. Pored toga, nije bilo ni krivičnih prijava na osnovu pomenutog člana 317 Krivičnog zakonika. Posledice se evidentne - jedan izraelski građanin je posle napada završio u urgentnom centru.

6. Rasizam u skupštini

Govor mržnje u parlamentu Srbije postaje gotovo svakodnevna pojava. Nažalost, Narodna skupština je postala forum gde se na flagrantan način iznose rasistički stavovi o političkim protivnicima.

U poslednjem incidentu, poslanik DSS Marko Jakšić je na sednici skupštinskog odbora za Kosovo i Metohiju poslaniku LDP Vladanu Batiću poručio da „ne ugrožava sednicu odbora svojim ciganskim mentalitetom“.

Poslanik Jakšić je ovakvim postupanjem uvredio pripadnike romskog naroda, koristeći pogrdan izraz „Ciganin“ radi vređanja političkog protivnika, a posebno generalizovanjem mentaliteta jednog naroda kao lošeg! Predsednik poslaničke grupe DSS Miloš Aligrudić je povodom incidenta izjavio da stav Jakšića nije i stav DSS. Aligrudić je pritom izrazio nadu da će predsednik skupštine ostati doslan prilikom izricanja opomena i drugoj strani (poslanik Batić). Istakao je da je poslanika Jakšića isprovocirao poslanik Batić. Takav stav može da dovede do zaključka da je rasizam dozvoljen ako je odgovor na provokaciju što ovom problemu daje još jednu dimenziju. S druge strane, poslanik Jakšić se izvinio pripadnicima romskog naroda ukazujući da nije hteo da uvredi njihova nacionalna osećanja ali je i izjavio da je mislio na „ciganski mentalitet“ kao karakternu osobinu čime je opet uvredio pripadnike romskog naroda. Jedan od predstavnika Roma u skupštini Srbije, Srđan Šajn je izašao za skupštinsku govornicu i izlagao svoj stav na romskom jeziku iskazujući i na taj način protest protiv ovakvog ponašanja Jakšića. Pritom skupštinske službe nisu bile spremne da prevedu ovo izlaganje što dovodi i do pitanja sprovođenja mera afirmativne akcije u skupštini.

Na kraju brine činjenica da je jedina kazna za Jakšića bila opomena i upućivanje izvinjenja kojim je samo potvrdio iznesenu uvredu. Izostala je čak i politička odgovornost. Naime, DSS je odbacio mogućnost da oduzme mandat svom poslaniku iako bi to bio najlogičniji potez posle ovakvog „ispada“. Sam Jakšić smatra da ne bi trebalo da snosi posledice jer njegove izjave nisu bile rasističke. Tužilaštvo čuti, iako ovde ima elementa krivičnog dela iz člana 317 KZ a u pitanju je i tipičan slučaj govora mržnje.

7. Pozitivni pomoci

Krajem juna je Narodna skupština izabrala Sašu Jankovića za prvog Zastupnika građana. Iako je bilo potrebno mnogo vremena za izbor Zaštitnika i početak primene zakona, ovo je svakako pozitivan početak rada ovog organa. Beogradski centar za ljudska prava će u budućem periodu sa velikom pažnjom pratiti rad ove institucije. Ministar za rad i socijalnu politiku, Rasim Ljajić, založio se za što skorije donošenje opšteg antidiskriminacionog zakona. Ipak, činjenica da nema naznaka kada bi zakon mogao biti donesen i da ostali predstavnici vlasti ne pokazuju ni malo interesovanja za njega ne uliva poverenje u skori pomak po ovom pitanju.

Ministarstvo unutrašnjih poslova se u saradnji sa Misijom OEBS uključilo u pilot

projekat osavremenjivanja školovanja svojih kadrova. Projekat teži da u što većoj meri uključi osobe ženskog pola i pripadnike nacionalnih manjina u obrazovni sistem. U tom smislu je u toku proces na prilagođavanja kapaciteta Srednje škole unutrašnjih poslova kako bi se učinile dostupnijim osobama ženskog pola. Pored toga planira se prevod policijskih priručnika i udžbenika na jezik nacionalnih manjina. Nažalost, odmah se pojavio problem pređenja na hrvatski jezik. Pojedinci iz redova policije su ovakvu inicijativu oštro kritikovali pa je i ovo pitanje nepotrebno ispolitizovano. U svakom slučaju, cilj projekta je osavremenjivanje školovanja kadrova. Po najavama zvaničnika, ovo školovanje bi trebalo da uključi i učenje o ljudskim pravima i slobodama građana. Zbog poznatih problema u prošlosti uzdržaćemo se od komentara dok ne vidimo kakav stvarni uticaj ima školovanje iz oblasti ljudskih prava na pripadnike/pripadnice policije.

8. Govor mržnje pred sudovima u Srbiji

Govor mržnje kao pojava ostaje teška za iskorenjivanje. Prisutna je čak i u parlamentu (videti majski izveštaj). Sudovi u Srbiji do sada nisu izgradili doslednu praksu na koju bismo mogli da se pozivamo. Suđenja vezana za govor mržnje ostaju na terenu privatne inicijative i entuzijazma NVO sektora. Problemi koji se javljaju u vezi sa ovim suđenjima su refleksija opšteg stanja pravosuđa u Srbiji. U julu su dva termina Prvog opštinskog suda u Beogradu bila rezervisana za suđenja zbog govora mržnje. Ročište po tužbi YUKOM-a protiv Antonija Kovačevića, urednika lista „Kurir“ zbog spornog teksta „Četiri jahačice apokalipse“, nije održano zbog odsustva sudije. Termin sledećeg ročišta biće naknadno određen. Drugo ročište po tužbi Inicijative mladih za ljudska prava protiv lista „Glas javnosti“, povodom poziva na bojkot tržnog centra IDEA u Beogradu zbog hrvatskog udela u vlasništvu, održano je 16.7. Iako je prvooptuženi, vlasnik lista Radoslav Rodić, imao svog zastupnika, pretres nije bio održan zbog nemogućnosti saslušanja drugooptuženog Ivana Čorbića, koji je bio glavni i odgovorni urednik „Glasa Javnosti“ u vreme kada je objavljen sporni članak. Čorbić više nije zaposlen u „Glasu Javnosti“ i nije mogao da primi poziv koji je poslat na adresu lista.

Afirmativna akcija – pozitivna diskriminacija

Početak leta su političke stranke koje čine deo vladajuće koalicije u Vojvodini (DS, SVM, PSS) podnele Predlog odluke o izmenama i dopunama Odluke o izboru poslanika u Skupštinu AP Vojvodine. Ovaj Predlog predviđa uvođenje pozitivne diskriminacije prema pripadnicima nacionalnih manjina prilikom izbora poslanika u Skupštinu Vojvodine. DS, SVM, PSS se zalažu za izborni sistem u kojem bi, od 120 poslanika koliko čini skupštinski saziv, 60 poslanika bilo birano po većinskom sistemu u isto toliko izbornih jedinica, zatim 48 po proporcionalnom sistemu uz cenzus od 5% i prirodni prag za manjine, dok bi 12 poslaničkih mesta bilo rezervisano za predstavnike nacionalnih manjina. Prema Predlogu, pravo na rezervisana poslanička mesta imaju nacionalne zajednice koje su već osnovale svoje nacionalne savete i koje, prema rezultatima poslednjeg popisa stanovništva, imaju najmanje 10.000 pripadnika sa prebivalištem na teritoriji AP Vojvodine, što znači da bi Mađari dobili tri zaštićena poslanička mesta, Slovaci i Hrvati po dva, Romi, Rumuni, Bunjevci, Rusini i Makedonci po jedno. Podnosioci predloga smatraju da su ovakve izmene neophodne zbog toga što je članom 180 Ustava utvrđeno da se u autonomnim pokrajinama i jedinicama lokalne samouprave u kojima živi stanovništvo mešovitog nacionalnog sastava omogućuje srazmerna zastupljenost nacionalnih manjina u skupštinama u skladu sa zakonom. Važno je pomenuti da je u Hrvatskoj takođe na snazi sličan zakon koji srpskoj manjini na nivou Sabora garantuje 3 poslanička mesta. U nastavku teksta opisaću zakonsko rešenje po pitanju predstavljanja manjina u Crnoj Gori i reperkusije koje je takvo rešenje proizvelo, s obzirom da političko okruženje u kojem se nalazimo ukazuje da bi sličnu sudbinu mogla doživeti i vojvođanska inicijativa.

Crnogorski Zakon o manjinskim pravima i slobodama (Sl. list RCG, br. 31/06) u članovima 23 i 24 definiše pozitivnu diskriminaciju u pogledu učešća predstavnika manjina u zakonodavnim telima. Ovim članovima obezbeđen je dodatni broj mandata za pripadnike manjina u Skupštini Republike Crne Gore (čl. 23) i

Skupštinama lokalnih samouprava (čl. 24). Prema zakonu, manjine koje u ukupnom stanovništvu čine između 1 i 5 odsto stanovništva prema rezultatima poslednjeg popisa, biće zastupljene u Skupštini RCG sa jednim poslaničkim mandatom preko predstavnika izabranog sa manjinske izborne liste. Manjinama koje u ukupnom stanovništvu čine preko 5 odsto populacije shodno rezultatima poslednjeg popisa stanovništva, zakon garantuje 3 poslanička mandata u Skupštini RCG preko predstavnika izabranih sa manjinskih izbornih lista, pri čemu se mora voditi računa o jezičkim i etničkim specifičnostima, kao i o stečenom izbornom pravu Albanaca. U skupštinu lokalne samouprave bira se jedan predstavnik manjine koja u stanovništvu lokalne samouprave ima procenat učešća između 1 i 5 odsto, a iznad 5 odsto u skladu sa izbornim zakonodavstvom. Još u proceduri izglasavanja ovaj zakon je izazvao određene kontraverze u crnogorskoj javnosti i među političkom elitom, da bi posle stupanja na snagu Narodna stranka podnela Ustavnom sudu Crne Gore predlog za ocenjivanje ustavnosti odredbi 23 i 24 predmetnog zakona.

U julu 2006, postupajući po predlogu za ocenjivanje ustavnosti pomenutih odredbi Zakona o manjinskim pravima i slobodama Ustavni sud Crne Gore je doneo odluku (odluka Ustavnog suda Crne Gore br. 53-06) u čijoj izreci stoji da se osporenim odredbama uspostavlja pozitivna diskriminacija građana u pogledu biračkog prava, a što je suprotno ustavnim principima da suverenost pripada građanima, jednakosti građana pred zakonom i opštem i jednakom biračkom pravu iz članova 2, 15 i 32 važećeg Ustava Crne Gore. Ustavni sud je ocenio da se osporenim odredbama Zakona vrši revizija Ustava, jer bi se u konkretnom slučaju primenjivao zakon a ne Ustav, te se na taj način Ustav faktički menja. Kao naročito problematičnu sud navodi činjenicu da povrede Ustava nastale na ovaj način narušavaju biračko pravo koje je deo osnovnih sloboda i prava građana, koje kao „materiae constitutionis“ ne mogu biti uspostavljanje ili menjane bilo kojim nižim zakonom. Na osnovu ovih razloga sud je doneo odluku kojom prestaju da važe sporne odredbe zakona.

Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava Crne Gore, međutim, već je pripremlilo inicijativu za vraćanje

spornih odredbi na pravnu snagu tako što će novi Ustav propisivati prava na dodatni broj mandata za pripadnike manjina osim kroz opšte biračko pravo, i posebnim biračkim pravom za pripadnike nacionalnih manjina.

Inicijativa DS, SVM i PSS već je naišla na kritike dela javnosti u Srbiji tako da je za očekivati sled događaja sličan opisanom u Crnoj Gori. Ukoliko Predlog odluke o izmenama i dopunama Odluke o izboru poslanika u Skupštinu AP Vojvodine ikada bude predmet razmatranja Ustavnog suda Srbije, ovaj neće imati na raspolaganju sasvim iste argumente kao sud u Crnoj Gori. Naime, član 21 Ustava Srbije stipulira da se ne smatraju diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju prema ostalim građanima. Nedorečenost ovog člana, kao i nedostatak detaljnog pojašnjenja termina „suštinski nejednak položaj“ ostavljaju mogućnost arbiternosti prilikom razmatranja ovog člana Ustava Republike Srbije, tako da ostaje zanimljivo pratiti dalju sudbinu Predloga odluke o izmenama i dopunama Odluke o izboru poslanika u Skupštinu AP Vojvodine.

Marko **Kmezić**

Organizovani kriminal

Postupci pred Posebnim odeljenjem Okružnog suda u Beogradu vode se u skladu s odredbama Zakonika o krivičnom postupku (Sl. glasnik RS, br. 58/2004). Monitoring suđenja za organizovani kriminal u prethodna tri meseca između ostalog je obeležila letnja pauza u suđenjima pred Posebnim odeljenjem Okružnog suda u Beogradu. U postupku za ubistvo premijera Zorana Đinđića i dalje je u toku pismena izrada prvostepene presude koja je prethodno zbog obimnosti dokaznog materijala najavljena za septembar. Pravosudni organi trenutno vode postupke protiv nekoliko organizovanih kriminalnih grupa (saobraćajna, stečajna i drumska mafija), dok su u toku istrage kojima se rasvetljavaju aktivnosti i otkrivaju pripadnici tzv. carinske, naftne i duvanske mafije, kao i organizovane grupe koja se bavila preprodajom ukradenih automobila.

1. Predmet „stečajna mafija”

U julu mesecu jedina ročišta održana u vezi sa suđenjima organizovanim kriminalnim grupama održana su u predmetu Stečajna mafija. Suđenje organizovanoj kriminalnoj grupi nazvanoj stečajna mafija čiji se pripadnici terete za izvršenje 105 krivičnih dela, kao i za nanošenje štete državi u vrednosti od 50 miliona evra, počelo je sredinom januara ove godine. Na ročištima održanim u julu optužena Delinka Đurđević nastavila je iznošenje svoje odbrane, prvenstveno insistirajući na svom lošem zdravstvenom stanju navodeći to kao razlog za ukidanje pritvora. Sudsko veće je nakon iznošenja mišljenja veštaka, odbilo predlog da se optužena brani sa slobode. Branioci optuženog Sekule Pijevčevića tokom ovog meseca zatražili su od sudskog veća da optuženi bude pušten iz pritvora uz jemstvo od 100 000 evra. Sud je ovaj zahtev odbacio, navodeći kao razlog odbijanja mogućnost uticanja na svedoke, dodajući da je ponuđena suma daleko manja od one za koju se tereti optuženi, te da stoga ne predstavlja adekvatno jemstvo. Nakon ove odluke suda branilac Pijevčevića zatražio je izuzeće celokupnog sudskog veća, tužioca Radovanovića i njegovog zamenika Branislava Živkovića, navodeći da su u svojim postupcima pristrasni i da obavljaju sudsku funkciju pod pritiskom. Branioci Pijevčevića ponovili su isti predlog sudskom veću, sada uz jemstvo u visinu od približno milion evra, što je takođe odbijeno od strane suda. Sudsko veće je prihvatilo zahtev da se Nemanja Jolović i Milinko Brašnjević

brane sa slobode prihvatajući ponuđeno jemstvo u iznosu od 100 000, odnosno 50 000 evra. Zamenik specijalnog tužioca, Branislav Živković, uložio je žalbu na ovu odluku, te je na osnovu žalbe veće VSS utvrdilo da je prilikom donošenja odluke da se Jolović i Brašnjević brane sa slobode došlo do bitnih povreda odredbi krivičnog postupka, kao i da nisu jasni razlozi za puštanje ovih lica iz pritvora. Posle donošenja ove odluke Vrhovnog suda, branioci Jolovića i Brašnjevića su ponovo predložili puštanje iz pritvora, sada sa još višim jemstvom u iznosu od 200 000 i 100 000 evra što je sud odbio. Optuženu Jasminu Kojić sud je 20. jula pustio iz pritvora, nakon što je prihvatio jemstvo koje su ponudili njeni branioci. Sudija Dušan Vojnović, obrazložio je odluku o puštanju iz pritvora, činjenicom da su svi svedoci vezani za Kojićevu već saslušani pred sudom, i ne postoji mogućnost da optužena utiče na svedoke. Supruga prvooptuženog Gorana Kljajevića, Danica Kljajević, odbila je da svedoči, pozivajući se na zakonsko pravo da kao supruga opuštenog ne da svoj iskaz pred sudom. Iskaz u svojstvu svedoka dala je Ljiljana Bošković sekretarica bivseg direktora „C marketa”, Slobodana Radulovića. Ona je u svom iskazu istakla da se Radulović viđao sa više lica značajnih za ovaj postupak. Među osobama koje je Radulović sretao, svedok je navela Vojislava Koštunicu, Dejana Mihajlova, Miroslava Miškovića, Milana Beka i Danka Đunića. Ona je rekla da nije upoznata sa sadržinom razgovora koji je optuženi vodio sa pomenutim licima, dodavši pritom da se Radulović sa Koštunicom i Mihajlovim sastajao u vreme privatizacije „C marketa”, tokom 2005. godine.

Nakon letnje pauze, tek u avgustu je nastavljeno suđenje pripadnicima tzv. stečajne mafije daljim izvođenjem dokaznog

postupka. Predstavnik turističke agencije „Džoli travel” iz Beograda svedočio je da je pokojni Miko Brašnjević u julu 2005. godine organizovao letovanje u Grčkoj za prvooptuženog Gorana Kljajevića, njegovu suprugu i sebe. Prema svedočenju Nenada Kovačevića iz „Džoli trevela”, letovanje Kljajevića bilo je ugovoreno na njegovo ime, a agencija je policiji dostavila podatke iz kojih se vidi da je Kljajević na letovanje otputovao sa Sekulom Pjevčevićem, takođe optuženim u ovom postupku. Izjavama svedoka o poslovanju „C marketa”, utvrđeno je da je optuženi Slobodan Radulović, nekadašnji direktor „C marketa”, omogućio izdavanje menica bez pokrića ovog preduzeća, kao i njihovu urednu naplatu koja je sprovedena po njegovom nalogu. Kao primer navodi se dokumentacija u o proknjižavanju i evidentiranju menice u iznosu od 80 miliona dinara koja se ne nalazi u evidenciji računovodstva ovog preduzeća. O tzv. fantomskim menicama svedočio je i Milan Beka, koji je objasnio poslovanje „C marketa” i firme „Eko-produkt” Mike Brašnjevića, kao i mnogih drugih firmi koje su kupovale „kabinetske menice”, menice bez pokrića, koje nisu bile evidentirane, a koje je zloupotrebom ovlašćenja i pečata pre dospeća verifikovao optuženi Slobodan Radulović. Na taj način preduzeće „C market” oštećeno je za 20 miliona evra. Do ovih saznanja svedok Milan Beka je došao učestvovanjem u promeni vlasničke strukture preduzeća „C market” koje je finalnom prodajom prešlo u vlasništvo „Delta holdinga” Miroslava Miškovića. Optuženi Radulović, koji se nalazi u bekstvu, obratio se pismom Savetu za borbu protiv korupcije objašnjavajući svoju ulogu u privatizaciji „C marketa”, iznoseći detalje o pritisku koji su na njega vršili ministar unutrašnjih poslova Jočić i ge-

neralni sekretar vlade Dejan Mihajlov, kao i o nalogu premijera Koštunice o načinu sprovođenja privatizacije. Zbog smrtnog slučaja u porodici člana sudskog veća suđenje je prekinuto i nastavak je zakazan za 22. oktobar.

2. Predmet „Zemunski klan“

Pripadnike zemunskog klana optužnica tereti za zločinačko udruživanje, za 15 ubistava, tri otmice i terorističke napade na preduzeće „Difens roud“ i sedište DSS-a u Beogradu. Ovo suđenje nastavljeno je ročištem održanim u septembru mesecu na kome je optuženi Aleksandar Simović iznosio svoju odbranu. Simović iznošenje svoje odbrane započinje tek u poslednjoj fazi postupka zato što je pri prvom izjašnjenju tvrdio da mu je optužnica nejasna, dok je u maju planirano iznošenje odbrane odloženo zbog njegovog pogoršanog zdravstvenog stanja. Na pitanje sudskog veća gde se krio posle atentata na premijera, Simović je odgovorio da je bio u Argentini i da se u zemlju vratio u avgustu 2006. Simović je negirao navode optužnice, tvrdeći da su iskazi svedoka saradnika lažni, a tokom iznošenja svoje odbrane izneo je optužbe na račun Čedomira Jovanovića, Dušana Mihajlovića, Gorana Vesića, Vladimira Bebe Popovića, Milorada Dodika i bivšeg tužioca Milana Sarajlića. Sudsko veće je prihvatilo predlog Simovića da se suoči sa svedocima saradnicima Ljubišom Buhom, Dejanom Milenkovićem i Miladinom Suvajdžićem. Tom prilikom sudsko veće je saopštilo da se prihvata i predlog prvooptuženog Milorada Ulemeka za ponovnim saslušanjem Buhe i Milenkovića. Prihvaćeni su predlozi Simovića da se saslušaju svedoci koji bi potvrdili njegov alibi. Iznećemo i lično zapažanje da se iznošenje Simovićeve odbrane u nekim delovima poklapa sa navodima iz intervjuova koji je Milorad Ulemek Legija praktično u isto vreme dao pojedinih dnevnim novinama, te se tako može posmatrati kao deo veće kampanje uperene na podiranje autoriteta pravosuđa.

3. Predmet „vehabije“

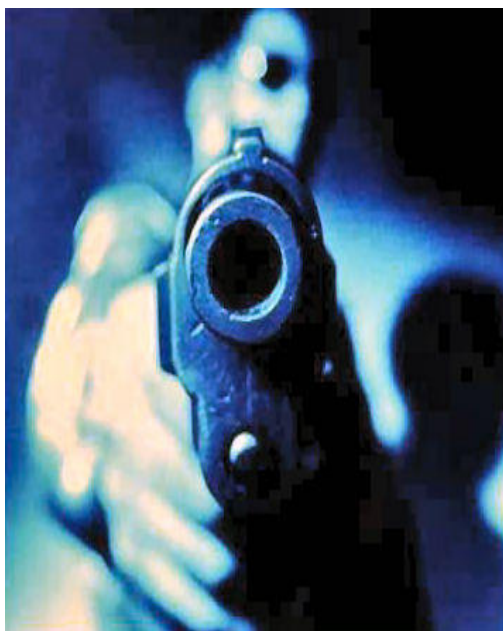
Istražni sudija Posebnog odeljenja Okružnog suda nastavio je istragu protiv jedanaest pripadnika grupe vehabija osumnjičenih za pripremu terorističkih akcija. Ceo istražni postupak je na zahtev Specijalnog tu-

žilaštva označen državnim tajnom. Šestomesečni dozvoljeni pritvor u toku trajanja istrage izdicao je 16. septembra, tako da je u septembru Specijalno tužilaštvo za organizovani kriminal podiglo optužnicu protiv 15 vehabija koje tereti za krivično delo udruživanja radi protivustavne delatnosti, kao i za krivično delo terorizma, nedozvoljenog držanja oružja i eksplozivnih materija. Optuženom Senadu Ramoviću se stavlja na teret i krivično delo teškog ubistva u pokušaju.

Nedavno je otkrivena nova grupa vehabija, protiv kojih je tužilaštvo pokrenulo istragu. U toku dalje istrage biće uvrđeno da li je novootkrivena grupa u vezi sa prethodno uhapšenima.

4. Predmet „duvanska mafija“

Prema saznanjima Specijalnog tužilaštva u Srbiji su u devedesetim godinama prošlog veka postojale tri kriminalne grupe koje su se bavile švercom cigareta. Prema rešenju o sprovođenju istrage, prvu kriminalnu grupu od 15 članova predvodio je Stanko Subotić, dok je drugi čovek u hijerarhiji tog kriminalnog udruženja bio Mihalj Kertes. Drugu kriminalnu grupu predvodio je Marko Milošević, zajedno sa Mirjanom Marković i Bojanom Bajrušević, dok se Mihalj Kertes ovde pominje samo kao pripadnik. Treću, tzv. Badžinu grupu, predvodio je Siniša Stojčić, brat ubijenog Radovana Stojčića Badže, zamenika ministra unutrašnjih poslova u vreme vladavine Slobodana Miloševića.

U junu mesecu Specijalno tužilaštvo pokrenulo je krivične postupke zbog šverca cigareta. Uhapšeni su između ostalih Milan Milanović Mrgud, poznat kao organizator paravojne jedinice Škorpioni i ne-

kadašnji pomoćnik ministra odbrane Republike Srpske Krajine, Miodrag Zavišić, bivši načelnik novosadske policije i Milan Popivoda, bivši načelnik Državne bezbednosti u Novom Sadu. Od ranije se u pritvoru nalazi Mihalj Kertes bivši direktor carine, takođe osumnjičen za šverc cigareta. Tokom jula MUP Srbije potvrdio je hapšenje još šest osoba osumnjičenih za učesće u švercu cigareta od 1996. do 1998. godine. Uhapšeni su Siniša Stojčić, brat bivšeg načelnika Resora javne bezbednosti MUP-a Srbije, Radovana Stojčića Badže ubijenog 1997. godine, Radisav Gvozdenović, koji je 1997. godine bio načelnik policije u Nišu, tadašnji pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Stojan Mišić, Nenad Živadinović, tada načelnik policije u Zaječaru, Petar Milemković, tadašnji pomoćnik upravnika carinarnice u Nišu i Dejan Milenković, vlasnik preduzeća Deksa. Za Stankom Subotićem Canetom, Markom Miloševićem, Mirjanom Marković i Bojanom Bajrušević osumnjičenim da su organizovali i učestvovali u švercu cigareta raspisane su Interpolove poternice. Specijalno tužilaštvo naložilo je da se svim licima osumnjičenim u akciji Mreža zamrzne imovina koju poseduju, kao i bankovni računi kojima raspolažu. Tokom septembra nastavljena su hapšenja lica za koje postoje sumnje da su učestvovala u organizovanom švercu cigareta. U akciji „Memfis“ uhapšen je Anton Stanaj, koga je policija Srbije označila kao „vođu i finansijera međunarodne kriminalne grupe švercera cigareta“. Anton Stanaj bio je predsednik Upravnog odbora podgoričke kompanije Rokšped koja je preko svojih poslovnih jedinica u Srbiji, Hrvatskoj i Kipru poslovala uvozom nafte i naftnih derivata, trgovinom automobilima i duvanskim proizvodima. Specijalno tužilaštvo podnelo je zahtev za sprovođenje istrage protiv Antona Stanaja i još 14 osoba za koje se sumnja da su bili članovi organizovane kriminalne grupe. Postoje sumnje da su osumnjičeni izigravali mere carinskog nadzora, prenosili, prodavali i prikrivali neocarinjene cigarete. Specijalni tužilac je predložio pritvor za sve osumnjičene, a o tome i o zahtevu za sprovođenje istrage odlučiće istražni sudija Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu.

5. Predmet Mihalj Kertes

U septembru je počelo suđenje Mihalju Kertesu koji se prema optužnici Specijalnog tužilaštva tereti za krivično delo zloupotrebe službenog položaja. Kertes je učesnik i u drugim postupcima koji

se vode zbog krivičnih dela učinjenih za vreme vladavine Slobodana Miloševića: u procesu za četverostruko ubistvo na Ibarskoj magistrali osuđen je za pomaganje učesnicima posle učinjenog krivičnog dela na dve godine i pet meseci zatvora (presuda još nije pravosnažna), a pominje se i kao jedan od pripadnika duvanske mafije.

U optužnici u postupku protiv nekadašnjeg direktora Savezne uprave carina Mihalja Kertesa navodi se da je sredinom 1994. godine tadašnji predsednik Srbije Slobodan Milošević organizovao kriminalnu grupu, čiji su članovi bili potpredsednici Savezne vlade Nikola Šainović i Jovan Zebić, kao i Mihalj Kertes. Protiv Miloševića i Zebića postupak je obustavljen jer su preminuli, dok je protiv Šainovića razdvojen, jer je on optužen i pred Međunarodnim krivičnim tribunalom u Hagu. Prema optužnici, po nalogu Miloševića, deo novca sa carine je predavan bez pravnog osnova različitim pravnim i fizičkim licima, političkim strankama i Resoru državne bezbednosti. Šainović i Zebić sprečavali su da Savezna budžetska inspekcija kontroliše rad carine. Optužnica obuhvata 1182 preduzeća koje je carina neosnovano i nezakonito finansirala, a među njima su „Beogradska banka“, „Zastava namenska“, „Krušik Valjevo“, „Prvi partizan Užice“, „Gemaks“, „Jumko Vranje“, „Prvi maj Piroć“ i mnoga druga.

Mihalj Kertes se tereti za davanje 900.000 nemačkih maraka funkcionerima SPS Nikoli Šainoviću i Dušanu Matkoviću za finansiranje SPS, 3 miliona maraka Živadinu Jovanoviću, a za izbornu kampanju te stranke isplaćeno je još i 10 miliona maraka Urošu Šuvakoviću. U oktobru 2000. godine, uoči promene vlasti, Šuvakoviću je isplaćeno još 2 miliona maraka, dok je oko milion maraka uplaćeno RDB i tadašnjem načelniku Radomiru Markoviću. Tužilaštvo navodi da je Kertes od uvoznika nafte naplaćivao carinu i u naturi, oduzimajući gorivo koje bi potom dotirao pojedinim firmama u Srbiji.

U svom prvom pojavljivanju pred sudskim većem Kertes je negirao postojanje bilo kakvih ličnih računa lica umešanih u vršenje ovih transakcija, kao i postojanje bilo kakvog elementa protivpravnosti u svojim delima. U svom izjašnjavanju povodom navoda optužnice Kertes je istakao da je postupao na osnovu ovlašćenja Savezne vlade da samostalno raspolaze sredstvima sa carine po utvrđenoj

politici, kao i da su zahvaljujući radu carine omogućene isplate penzija i drugih socijalnih davanja, niske maloprodajne cene osnovnih životnih namirnica i podmirenje potreba raznih državnih institucija. U odgovoru na takve tvrdnje sudija Nada Zec mu je predočila činjenicu da je u istrazi pokojni Jovan Zebić istakao da se takvo ovlašćenje odnosilo samo na onaj deo prihoda koji je carini pripadao. Ističući da nikad nije radio po nalogu Slobodana Miloševića, niti Jovana Zebića i Nikole Šainovića, već samo prema nalogu Savezne vlade, optuženi je rekao da je novac na Kipar prenet 49 puta redovnim avionskim letovima, kao i da su tim novcem kupovani lekovi, hrana i nafta za potrebe države. Nastavak ovog suđenja zakazan je za oktobar.

6. Predmet ubistva zaštićenog svedoka saradnika Zorana Vukojevića

Portparolka Posebnog odeljenja Okružnog suda za organizovani kriminal Maja Kovačević-Tomić izjavila je da je istražni sudija Vučko Mirčić završio istragu o ubistvu zaštićenog svedoka saradnika Zorana Vukojevića Vuka. Zoran Vukojević, ubijen 3. juna 2006. godine u Beogradu, bio je šef obezbeđenja Dušana Spasojevića Šiptara, vođe zemunskog klana. Status zaštićenog svedoka saradnika Vukojević je dobio u procesu za ubistvo premijera Đinđića i bio je pod policijskom pratnjom nepune dve godine kada je, kako su navodili mediji, zbog nezadovoljavajuće policijske zaštite izašao iz državnog programa zaštite svedoka. Ovaj predmet se sada nalazi kod Specijalnog tužioca za organizovani kriminal. Smatramo da je od vitalnog značaja otkrivanje svih pojedinosti o ubistvu ovog svedoka saradnika. Izjave svedoka saradnika su u dosadašnjim suđenjima za organizovani kriminal predstavljale važan dokaz tužilaštva. Institut svedoka saradnika je jedan od neophodnih preduslova za uspešnu borbu protiv organizovanog kriminala i ovakvi propusti bezbednosnih službi svakako mogu negativno uticati na buduća svedočenja svedoka saradnika. Propusti bezbednosnih službi koje bi trebalo da štite život i imovinu lica zaposlenih u državnim organima koji se bave borbom protiv organizovanog kriminala, njima bliskih lica i drugih učesnika u postupcima pred specijalnim sudom veoma su učestali i onemogućavaju državne organe u obavljanju posla na odgovarajući način. Naglašavamo da je Vukojević u svom svedočenju izneo niz veoma značajnih podataka koji u vezu sa atentatom na premijera dovode između ostalih Acu Tomića, Vojislava Šešelja i Radeta Bu-

latovića. Iako nisu bili obuhvaćeni optužnicom tužioca Jovana Prijčića, oni bi mogli biti učesnici postupka za utvrđivanje političke pozadine ubistva premijera. Podsećamo da je tužilac Slobodan Radovanović izjavio je da je oformio predmet „ pozadina ubistva premijera Srbije Zorana Đinđića“ i nadamo se da će Specijalno tužilaštvo uskoro obavestiti javnost o postupcima koje preduzima u ovom predmetu.

7. Predmet „drumska mafija“

U nastavku suđenja tzv. drumskoj mafiji nastavljeno je iznošenje odbrana optuženih. Aleksandar Đorđević se izjasnio krivim. Đorđević se tereti za stvaranje kompjuterskog softvera preko kojeg je omogućeno štampanje nelegalnih priznanica za naplatu putarine. Optuženi je takođe priznao da je omogućio prolazak vozila kroz naplatnu rampu bez evidentiranja. Nikola Tripković koji je optužen za zloupotrebu službenog položaja, priznao je krivicu. Uz izraženo kajanje optuženi je objasnio kako je grupa funkcionisala i kako su se prihodili postepeno povećavali. Boško Cimbalević prateći sistem odbrane prethodnih optuženih, takođe je priznao krivicu. Optuženi Miomir Kaličanin i Dragutin Perčević negirali su krivicu.

„Pukovniku ima ko da piše“

U iščekivanju pisanog otpisivanja presude za ubistvo premijera Đinđića, dnevni listovi „Kurir“ i „Glas“ su objavili navodno autentičan intervju sa Miloradom Ulemekom Legijom, osuđenim za ubistvo premijera Zorana Đinđića, Ivana Stambolića i pokušaj ubistva Vuka Draškovića. Predsednica sudskog veća u slučaju za ubistvo premijera, Nata Mesarović, nije dala potrebno odobrenje za ovaj intervju. Damir Joka, načelnik odeljenja za tretman u Upravi za izvršenje zavodskih sankcija, tvrdi da Ulemek nije bio u kontaktu sa novinarima, kao i da nema nijedno sredstvo komunikacije u svojoj ćeliji. Prema izveštaju koji je Uprava za izvršenje zavodskih sankcija dostavila na zahtev sudije Nate Mesarović, Ulemera su posećivali samo advokati Slobodan i Marko Milivojević, članovi porodice i lekari, koji su za to imali odobrenje. Uprava je takođe saopštila da nema indicija da su zaposleni u Okružnom zatvoru u Beogradu učestvovali na bilo koji način u objavljivanju ovog intervjua.

Portparolka specijalnog suda Maja Kovačević-Tomić je izjavila da su sve posete Ulemeku bile u okviru dozvola koje je sud dao. Sudija Nata Mesarović naložila je da se Ulemeku zabrane sve vanredne posete, i dozvolila je samo dve posete mesečno u trajanju od po 30 minuta. Slobodan Radovanović, vršilac dužnosti javnog tužioca, dao je nalog da se utvrdi da li su zaposleni zloupotrebili službeni položaj, pošto postoji mogućnost da su prekršena pravila o postupanju s pritvorenima propisana Zakonikom o krivičnom postupku, Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i zatvorskim Kućnim redom.

Ministarstvo kulture, koje je nadležno i za medije, nažalost, nema zakonske mogućnosti da pokrene bilo kakav postupak protiv listova „Glas“ i „Kurir“. Ohrabruje, međutim, činjenica da je novi ministar pravde Dušan Petrović naglasio potrebu za rasvetljavanjem pojedinosti vezanih za ovaj slučaj. Smatramo stav sadašnjeg ministra pravde pozitivnom promenom odnosa prema suđenjima za organizovani kriminal u odnosu na prethodnog ministra Stojkovića, čije su izjave veoma često bile uperene na podiranje nezavisnosti sudija specijalnog suda.

Objavljivanje intervjua sa Ulemekom predstavlja još jednu u nizu kampanja koja se u medijima vode u cilju obmanjivanja javnosti o činjenicama vezanim za sam čin ubistva, kao i za političku pozadinu ubistva premijera. Ovakav medijski nastup Ulemera direktno je uperen na destabilizovanje institucija specijalnog suda i tužilaštva i smanjenje podrške javnosti njihovom radu. Istovremeno, ono predstavlja svojevrsan pritisak na sudiju Natu Mesarović u toku pripreme pismenog otpisivanja presude za ubistvo premijera Zorana Đinđića, kao i pritisak na Vrhovni sud Srbije koji će odlučivati o žalbama koje će odbrana uložiti na ovu presudu. Sa velikom pažnjom i velikim očekivanjima pratićemo dalje postupke tužioca Radovanovića u pravcu rasvetljavanja ovog događaja, ali i najavljeni istragu u novom predmetu „pozadina ubistva premijera“.

Jovana **Zorić**

Suđenja za ratne zločine

Pored Haškog tribunala suđenja za ratne zločine počinjene na teritoriji bivše SFRJ odvijaju se i pred Posebnim odeljenjem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu. Podsećamo da su Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije i Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu osnovani su u skladu sa Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u gonjenju počinilaca ratnih zločina donetim

2003. godine. Trenutno se pred većima za ratne zločine vode postupci u predmetima „Zvornik“, „Braća Bitići“, „Suva Reka“, „Sinan Morina“, „Vladimir Kovačević Rambo“ i „Ovčara“. Letnja pauza u zakazivanju ročišta uslovlila je da u prethoda tri meseca intenzitet suđenja opadne, što smo iskoristili da isratimo i pojedine presude MKTJ koje su u vezi sa predmetima koje procesuirala domaće pravosuđe.

1. „Suva Reka“

Suđenje za zločin u Suvoj Reci nastavljeno je od 2. do 5. jula. U nastavku dokaznog postupka svedočila je majka optuženih Zorana i Miroslava Petkovića. Vera Petković je rekla da za zločin nije čula jer živi daleko. Govorila je o masovnom iseljavanju Albanaca do kojeg je, koliko ona zna, došlo usled bombardovanja, a ne proterivanja iz Suve Reke od strane srpske policije. Brat optuženog Nišavić Milorada, Nišavić Milovan, za zločin je čuo ali nije siguran šta se tamo dešavalo. On je kroz svoj iskaz par puta potvrdio da je prinudnog iseljavanja Albanaca bilo. Svedok Stefanović Miloš, inače policajac, rekao je da je za zločin, kao i skoro svaki pripadnik MUP koji je svdodio na ovom suđenju, čuo na suđenju Slobodanu Miloševiću. On je video da se Albanci iz Suve Reke iseljavaju peške ali je siguran da je to bilo zbog bombardovanja. Još dva svedoka, Gogić Milovan i Borisavljević Dragan, policajci, čuli su za zločin iz medija. I jedan i drugi se ne sećaju da je bilo pucanja, niti pljačkanja. Iseljavanje ljudi su videli ali kažu da „nije bilo njihovo da pitaju“. Ročište zakazano za 10. septembar je odloženo, a predmet bi mogao zapasti u procesne teškoće jer se promenio sastav sudskog veća, pa bi moralo doći do ponavljanja nekih procesnih radnji.

2. „Sinan Morina“

Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije podiglo je 13. jula optužnicu protiv Sinana Morine, pripadnika „Orahovačke grupe“ nekadašnje OVK, za ratni zločin protiv civilnog stanovništva na području opštine Orahovac. Optužnica tereti Sinana Morinu da je u periodu od 17. do 21. jula, zajedno sa još 34 pripadnika iste jedinice, kao saizvršilac odgovoran za uništavanje imovine i verskih objekata i proterivanje, zatvaranje, mučenje i silovanje, kao i ubistvo osam civila srpske nacionalnosti. Morina je, prema optužnici, 19. jula kamionom prebacio zarobljene civile do sela Zočište, a nakon toga u selo Sa-

modreža, dok su NN pripadnici nje-gove jedinice zarobljene muškarce prevezli do mesta Volujak gde su ih lišili života. Njihova tela pronađena su aprila 2005. godine u jami „Volujak“, a prošle godine njihovi posmrtni ostaci su identifikovani i predati porodicama. Sinan Morina je uhašen 30. decembra 2006 u Crnoj Gori, i od tada se nalazi u pritvoru, a Tužilaštvo za ratne zločine je predložilo da mu se pritvor koji ističe 28. jula produži.

3. „Vladimir Kovačević Rambo“

Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije podiglo je 30. jula optužnicu protiv penzionisanog oficira JNA Vladimira Kovačevića zvanog „Rambo“ za ratni zločin protiv civilnog stanovništva u Dubrovniku decembra 1991. godine. U optužnici se navodi da su jedinice pod komandom Vladimira Kovačevića, a i on lično, ispalile, bez izbora cilja, više stotina projektila na dubrovački Stari Grad pri čemu su dva civila, Pavo Urban i Tonči Skočko, izgubili život, dok su tri civila ranjena. Potpuno je razoreno i izgorelo šest istorijskih i arhitektonskih spomenika pod zaštitom UNESCO, a oštećeno je 46 zgrada i objekata.

Kovačević je prvobitno optužen pred MKTJ a predmet je u maju ove godine ustupljen Tužilaštvu za ratne zločine. Tokom postupka u Haškom tribunalu, okrivljeni Kovačević nije bio u mogućnosti da iznese svoju odbranu i izjasni se o krivici zbog narušenog zdravstvenog stanja, sa dijagnozom paranoidne psihoze. Zbog toga se sada nalazi na lečenju na Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu, a njegovu sposobnost da učestvuje u krivičnom postupku oceniće sudski veštaci.

4. „Braća Bitići“

Suđenje optuženima za pomaganje ubistva braće Ilija, Argona i Mehmeta Bitićija nastavljeno je 18. i 19. septembra. Na početku pretresa, predsedavajući sudskog veća Vesko Krstajić saopštio je da je završeno balističko veštačenje koje je obavio FBI. Haški optuženik Vlastimir Đorđević obavestio je Veće za ratne zločine da ne želi da svedoči u ovom predmetu u kojem je inače osumnjičeni. U svojoj odbrani, optuženi Sreten Popović izjavio

je da je braću Bitići po naređenju Đorđevića predao nepoznatim pripadnicima SAJ-a, nakon čega su ubijeni.

Kako u dosadašnjem toku glavnog pretresa nije bilo moguće saslušati neke svedoke, sudsko veće je planiralo da pročita njihove izjave date tokom istrage, ali je od toga odustalo nakon protivljenja tužilaštva, koje želi da obavi neposredno saslušanje. Insistiranje na neposrednom saslušanju će u nekoj meri produžiti suđenje, što ipak ne bi trebalo da ugrozi prava optuženih pošto se brane sa slobode.

Prvi put u ovom postupku, jedan svedok je zatražio da bude zaštićen, što je sudsko veće prihvatilo i dozvolilo mu da svedoči pod pseudonimom (svedok A). On je izjavio da se kao službenik resora DB bavio borbom protiv terorizma i da je imao saznanje o hapšenju braće Bitići, a da su istu informaciju imali i tadašnji načelnik resora i njegov zamenik. On je izjavio da ne zna da li je SDB preduzimala neke radnje u vezi sa braćom Bitići, ali je tvrdio da ništa nije moglo biti preduzeto bez saglasnosti tadašnjeg načelnika resora. Bivši načelnik centra DB u Nišu Ljubomir Ristić, njegov nekadašnji pomoćnik Krasimir Ristić i načelnik odeljenja policije SUP-a u Nišu Jovo Milić izjavili su da su o hapšenju braće Bitići saznali iz medija tek kada su tela pronađena, 2001. godine. Kako su njihovi iskazi u suprotnosti sa iskazima nekih svedoka (tačnije službenika RDB u Prokuplju i Beogradu) i iskazom bivšeg načelnika odeljenja policije u Prokuplju Milisava Vučkovića, osumnjičenog u ovom postupku (koji je izjavio da mu je Jovo Milić rekao da je učestvovao u organizaciji prevoza braće Bitići iz Prokuplja u Petrovo selo) tužilaštvo je predložilo da se izvrši suočavanje svedoka.

5. „Zvornik“

Suđenje je nastavljeno ročištima održanim između 24. i 28. septembra. Još nekoliko svedoka govorilo je o haotičnoj situaciji na teritoriji opštine Zvornik tokom 1992. godine.

Oni su iznosili uglavnom posredna saznanja o zločinima koji su predmet optužnice. Ono što je karakteristično za ovaj predmet je da mnogi svedoci, ne znajući šta je tačno predmet optužnice, iznose neposredna saznanja o drugim zločinima izvršenim u Zvorniku i okolini tokom 1992 (nekada čak dovodeći sebe u situaciju da mogu biti optuženi), što može olakšati posao tužilaštva koje vrši istragu o dešavanjima koja nisu obuhvaćena ovom optužnicom (predmet koji je u istrazi nazvan „Zvornik 2“).

6. „Ovčara“

Suđenje za zločin na Ovčari nastavljeno je ročištem održanim 3. septembra. Ponovo je saslušan nekadašnji načelnik Uprave za bezbednost JNA Aleksandar Vasiljević. On je rekao da je za zločin čuo tek 1993. godine, a da mu je 1997. godine Mile Mrkšić rekao da nikada ne bi predao zarobljenike da je znao da će biti ubijeni. Takođe je rekao da mu je i Veselin Šljivančanin u razgovoru napomenuo da nije znao šta se desilo sa zarobljenicima. Na suđenju je prikazan snimak sa prijema tadašnjeg ministra odbrane Veljka Kadrijevića povodom pada Vukovara 21. novembra 1991. godine, na kojem se vidi prvooptuženi Miroљjub Vujović. Suđenje za zločin na Ovčari pred MKTJ završeno je 27. septembra a biće interesantno videti da li će presuda Haškog tribunala uticati na presudu Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu gde se sudi neposrednim izvršiocima zločina na Ovčari. Iz ovog razloga pratili smo i donošenje presude MKTJ u ovom predmetu.

Sudsko veće Haškog tribunala je 27. septembra donelo presudu „vukovarskoj trojci“ kojom je Mile Mrkšić osuđen je na 20 godina, Veselin Šljivančanin na 5 godina zatvora a Miroslav Radić je oslobođen krivice. Kako je kaznena politika jedna od najboljih tačaka u radu Tribunala, o visini izrečenih kazni je teško diskutovati. Haški tribunal od svog osnivanja nije uspeo da ujednači kaznenu politiku, tako da u mnogim presudama postoje nelogičnosti i velike razlike u odlukama sudija. Zbog toga raspravu o visini kazni, koliko god neprimerene one izgledale, treba ostaviti po strani. Ono što je bitno za ceo region, i u čemu je najveći značaj suđenja pred Tribunalom, jeste otkrivanje istine o tragičnim događajima i imenovanje odgovornih za ubistva, mučenja i progon ljudi. Iz tog razloga

je bitno da u svim predmetima pred sudom proučimo šta je tužilaštvo uspeo da dokaže, šta nije i zašto.

Tužilaštvo je „vukovarsku trojku“ optužilo za sudelovanje u mučenju i ubistvu 264 Hrvata i drugih lica nesrpske nacionalnosti odvedenih iz vukovarske bolnice 20. novembra 1991, dva dana nakon zauzimanja Vukovara. Optužnica je tvrdila da su srpske snage odvele žrtve na farmu Ovčara gde su ih mučili i istog dana ubili. Sud je svu trojicu optuženih teretio po oba osnova odgovornosti: i po individualnoj krivičnoj i po komandnoj odgovornosti. Mrkšić je u to vreme komandovao Prvom gardijskom brigadom i operativnom grupom Jug, i bio odgovoran za evakuaciju iz vukovarske bolnice. Šljivančanin je kao načelnik za bezbednost rukovodio selekcijom ranjenika i bolesnika. Posle prebacivanja na Ovčaru oni su predali žrtve pripadnicima Teritorijalne odbrane Vukovara, kojima se kao neposrednim izvršiocima trenutno po drugi put sudi u Beogradu.

Sud je ustanovio da tužilaštvo nije dokazalo da su Mrkšić i Šljivančanin naredili ubistva i mučenja. Takođe, tužilaštvo nije uspeo da dokaže postojanje zajedničkog zločinačkog poduhvata. Jedino je dokazano da je Mrkšić naredio evakuaciju bolnice i da je postavio Šljivančanina da time upravlja pri čemu je ovaj imao zadatak da izvrši selekciju civila, odnosno lica pod sumnjom da su počinila ratne zločine. Sudu nije dokazano iznad osnovanje sumnje da je Mrkšić naredio ubistva i mučenja. Naime, u to vreme je održan sastanak srpskih vlasti na kojem je razmatrana ideja da se zarobljenici odvedu u Srbiju ili da im se sudi u Vukovaru. Sigurno je da je Mrkšić rekao da će izvršiti odluku Vlade, ali konačna odluka ostala je nejasna sudu. Poznato je da je Goran Hadžić dan nakon sastanka izjavio da postoji sporazum da se zarobljenici drže u „našim sabirnim kampovima“. Još jednu olakšavajuću okolnost za optužene sud je našao u činjenici da zarobljenici nisu bili civili. Veće je ovo zaključilo na osnovu toga što su zarobljenici selektirani na temelju stvarne ili pretpostavljene pripadnosti hrvatskim oružanim snagama, te ih je zbog toga tretiralo kao ratne zarobljenike. Zbog ove pretpostavke suda niko nije osuđen za zločin protiv čovečnosti, već samo za ratni zločin. Dokazi protiv Miroslava Radića su prema mišljenju suda bili slabi. Iako su svedoci tvrdili drugačije, sud je zaključio da nema dokaza da je Radić bio na Ovčari niti da je sudelovao u selektiranju zarobljenika. Šljivančaninu je veće zamerilo što je bio na Ovčari i video mučenja, pa je znao i imao razloga da zna da se zločini čine. Šljivančanin je time povredio svoju

obavezu brige o ratnim zarobljenicima pa ga je veće proglasilo krivim za pomaganje i podstrekavanje mučenja i nehumanog postupanja. S obzirom na težinu posledica ovakvog njegovog delovanja izrečena kazna izgleda krajnje neprimereno. Posle ovakve presude i dokaznog postupka ostaje pitanje ko je zakazao - sud ili tužilaštvo? Da li je tužilaštvo iznelo optužnicu koju nije moglo dokazati i ako jeste zašto je to učinilo? Tužilaštvo je najavilo žalbu, ali praksa suda govori da velikih promena neće biti.

7. Predmeti u istražnoj fazi

Tužilaštvo za ratne zločine podnelo je 11. jula zahtev za pokretanje istrage protiv dva lica iz Kraljeva zbog sumnje da su učestvovala u ratnim zločinima na teritoriji opštine Zvornik 1992. Jedna osoba privedena je istražnom sudiji, dok je druga u bekstvu. Pomenuti su osu-mnjičeni da su, kao dobrovoljci Teritorijalne odbrane opštine Zvornik, u istočnoj Bosni i Hercegovini, nečovečno postupali prema zarobljenim Muslimanima na lokacijama Ekonomija i Ciglana.

Pred Većem za ratne zločine u toku je suđenje za zločine u opštini Zvornik, a na optuženičkoj klupi je šest osoba. Tokom postupka iznošene su činjenice koje pokazuju da je u izvršavanju zločina učestvovalo još nekoliko lica, osim optuženih. Ta lica se pominju i u optužnici koja je podignuta avgusta 2005, ali pod nadimcima jer njihov identitet tada nije bio utvrđen.

Četiri od pet svedoka iz Hrvatske u predmetu „Lovas“ dali su 17. jula izjave istražnom sudiji Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu po zahtevu Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije. Jedan od ovih svedoka je preživeo masakr u minskom polju i svedočio je o tom događaju. Tužilaštvo je 30. maja podnelo istražnom sudiji Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu zahtev za sprovođenje istrage protiv 12 lica za koje se osnovano sumnja da su počinili ratni zločin protiv civilnog stanovništva u mestu Lovas u Hrvatskoj u periodu od oktobra do novembra 1991. godine. Za mučenje, nečovečno postupanje i ubistvo 70 civila u Lovasu, osumnjičena su četiri pripadnika bivše JNA, četiri pripadnika civilnovojne vlasti Lovasa i četvorica pripadnika oružane forma-

cije „Dušan Silni“. Rešenjem istražnog sudije Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, sva okrivljena lica nalaze se u pritvoru, a tužilaštvo je saopštilo da se rad na ovom predmetu se nastavlja.

Pripremljenost domaćeg pravosuđa za preuzimanje predmeta od MKTJ

U skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti br. 1503, predviđeno je da MKTJ (Haški tribunal) okonča svoj rad do 2010. godine. Elementi izlazne strategije koja je osmišljena 2003. godine su:

1. okončanje svih istraga do kraja 2004. godine,
2. okončanje svih prvostepenih suđenja do kraja 2008. godine,
3. okončanje svih žalbenih postupaka i ostalih aktivnosti do 2010. godine, i
4. prebacivanje pojedinih slučajeva nacionalnim pravosuđima.

Od ovakve strategije je već odstupljeno time što je iz suda najavljeno da će se suđenja nastaviti i tokom 2009. godine. Sve je zastupljenija ideja i da sud mora da nastavi s radom dok glavnim osumnjičenima ne bude suđeno. Kako je hapšenje Ratka Mladića i Radovana Karadžića krajnje neizvesno, sve se više diskutuje o tome u kojoj formi će sud nastaviti svoj rad.

Ključni element izlazne strategije je prebacivanje pojedinih slučajeva nacionalnim pravosuđima. Sudovima mogu biti prosleđena dva tipa slučajeva: oni u kojima je tužilaštvo već podnelo optužnicu i proces već počeo (slučaj protiv Vladimira Kovačevića Ramba) i slučajevi koji su još u fazi istrage (kakav je bio slučaj Zvornik). Novih prebacivanja predmeta u fazi istrage neće biti, ali kako Tužilaštvo za ratne zločine ima potpuni pristup bazi podataka tužilaštva u Hagu, vođenje novih istrage biće olakšano. Prvo prebacivanje jednog predmeta srpskom pravosuđu (Vladimir Kovačević Rambo) i početak suđenja hrvatskim generalima Rahimu Ademiju i Mirku Norcu pred

Županijskim sudom u Zagrebu (u predmetu koji je takođe prosleđen iz Haga) aktuelizuje pitanje spremnosti nacionalnih pravosuđa za preuzimanje predmeta iz Haga. Da bi se omogućilo da Posebno odeljenje Okružnog suda u Beogradu brže i efikasnije radi, poželjno bi bilo pokrenuti inicijative u pravcu povećanja kapaciteta ovog odeljenja. Naime, ono deli prostorije sa Posebnim odeljenjem za organizovanje kriminala koje ima veliki broj predmeta tako da je za suđenja za ratne zločine najčešće dostupna svega jedna sudnica, što je, uz mali broj sudija, ograničavajući faktor. Zbog toga se istovremeno može voditi maksimalno 5 do 6 predmeta. Kada se uzme u obzir da suđenja traju najčešće oko dve godine jasno je da sud ne može izreći više od 2 ili 3 presude godišnje, što je mali broj, posebno ako se zna da se u istrazi nalazi

više od 10 predmeta, a da se očekuje (i priželjkuje - prema izjavama većine državnih funkcionera zaduženih za saradnju) da Haški tribunal, u skladu sa svojom izlaznom strategijom, prosledi srpskom pravosuđu još nekoliko predmeta. U pogledu efikasnijeg rada Tužilaštva za ratne zločine do promene zakonskih rešenja pre svega bi trebalo da dođe u odredbama koje se tiču promene organizacije istražnog postupka. Do sada su istrage vodili policija, tačnije Služba za otkrivanje ratnih zločina (izuzetno mala služba skromnog kapaciteta) i UBPOK zajedno sa Tužilaštvom za ratne zločine. Najveći teret u toj podeli bio je na tužilaštvu koje ne raspolaže odgovarajućim sredstvima.

Prema postojećem predlogu izmena zakona predviđeno je da tužilaštvo oformi sopstveni tim za istraživanje čime bi se omogućila sinhronizovana istraga.

Inače, u smislu opšteg krivičnog procesnog zakonodavstva, rukovođenje istragom je već, prema novom Zakoniku o krivičnom postupku koji stupa na snagu na kraju 2008, prebačeno na tužioca. Još jedna promena do koje bi trebalo da dođe jeste prebacivanje suđenja pomagačima u skrivanju osumnjičenih za ratne zločine u nadležnost Veću za ratne zločine, jer se radi o predmetima za koju je ovo veće posebno zainteresovano. Procesuiranje ratnih zločina i krivičnih dela povezanih sa njima (što je pomaganje i skrivanje optuženih) bilo bi olakšano ako bi za sva

ova dela bilo nadležno isto veće. Do sada se pomagačima sudilo pred opštinskim sudovima gde se postupci nisu mogli efikasno voditi. Činjenica da pripadnici vojske i policije teško pristaju da svedoče protiv svojih kolega optuženih za ratne zločine, ili svedoče lažno, predstavlja veliki

problem u prikupljanju dokaza. U tom pogledu, poželjno bi bilo uvesti posebne sankcije za ovakvo ponašanje jer je ono svakako nedopustivo za pripadnike oružanih snaga države. Potrebno je promeniti dosadašnju praksu u kojoj niko od vojnika i policajaca nije odgovarao za lažno svedočenje. Podatak koji ohrabruje jeste da je budžet Tužilaštva za ratne zločine uvećan za 70 odsto. To će svakako doprineti poboljšanju rada tužilaštva.

Nasilje u porodici

Letnja pauza prilikom zakazivanja ročišta naročito je opažena od strane grupe koja prati nasilje u porodici. U julu mesecu pratili smo suđenja u Petom opštinskom sudu u Beogradu. Većina krivičnih procesa zakazana za jul je odložena za septembar ili tek oktobar i to zbog izostanka okrivljenih. Razlog velikog vremenskog razmaka između ročišta je sudijska pauza tj. korišćenje godišnjih odmora u avgustu.

S druge strane, praćenje parničnih postupaka pokazalo je pozitivne pomake u vođenju postupaka. Ročišta u parničnim postupcima određivana su u razmacima od deset dana kako bi se postupci završili pre sudijske pauze. Način vođenja postupka i zainteresovanost da se poštuje zakonsko određenje hitnosti postupka nasilja u porodici zavisi od edukacije sudije i njegovog shvatanja ozbiljnosti problema. U Petom opštinskom sudu smo uspostavili komunikaciju sa sudijama

koji su želeli da se informišu o našem radu kao i da nam prenesu svoja iskustva u vođenju postupaka vezanim za nasilje u porodici. U pojedinim slučajevima kao svedoci o izvršenom nasilju pojavile su se nevladine organizacije kojima su se žrtve nasilja obratile za pomoć. Pozitivna je činjenica da žrtve nasilja sve više imaju mogućnost da se informišu o svojim pravim i načinu zaštite tih prava. Takođe je veoma bitno, da izjave nevladinih organizacija, kao svedoka u postupku, sudije prihvataju kao relevantne za donošenje presude. Ova činjenica ukazuje na uspostavljanje, dosada veoma malog, poverenja između sudova i nevladinog sektora. Tok postupka, odnosno načina postavljanja pitanja i davanja odgovora, usmerava predsednik veća. U skladu sa ovim ponovo ističemo da je veoma važno da sudije imaju dodatnu edukaciju o nasilju u porodici. Primetili smo da pojedine sudije ne dozvoljavaju da se u konkretnom predmetu izvode dokazi koji mogu biti relevantni za drugi postupak (kada se vodi postupak po drugom osnovu). Pitanja koja se mogu postaviti moraju biti precizno vezana za događaj. Slično je i kada su u pitanju odgovori svedoka. Cilj sudije koji na takav način vodi postupak je da se on okonča u najkraćem roku.

Marina **Mijatović**

Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja

Preporuka Rec(2002)5 Komiteta ministara upućena državama članicama

nastala je nakon sistematičnog istraživanja nasilja nad ženama kao i primene

mehanizama za njihovu zaštitu. Komitet je utvrdio da je nasilje nad že-

nama problem u svim zemaljama članicama prisutan bez obzira na formu porodice i društveni status pojedinaca. Preporuka obuhvata analizu svih oblika nasilja nad ženama, ali u pojedinim odeljcima posebno izdvaja problem nasilja u porodici. Na osnovu proučavanja zakonodavstva i prakse u evropskim zemljama, kao i relevantnih međunarodnih dokumenata zaključeno je da postoje sledeći oblici nasilja nad ženama: fizičko, seksualno, psihološko, ekonomsko, strukturalno, verbalno, duhovno, silovanje i seksualno uznemiravanje, nasilje u kući, seksualno nasilje nad decom (posebno nad devojkicama) i seksualno uznemiravanje.

Definicija nasilja nad ženama postavljena je veoma široko i obuhvata sve nabrojane vrste nasilja bez obzira da li je nasilje počinjeno u porodici, institucijama, od strane državnih organa ili za vreme ratnog stanja. Opširno definisanje problema omogućilo je određivanje opšte mere za sprečavanje nasilja. Izdvojene su sledeće mere: maksimalna zaštita žrtava, izbegavanje sekundarne viktimizacije, usaglašavanje zakonodavstva sa međunarodnim standardima, edukacija maloletnih lica i veće angažovanje medija. Komitet je posebno istakao da se nasilje nad ženama u nacionalnim zakonima ne prikazuju kroz individualne i nepovezane radnje pojedinaca.

U Preporuci su izdvojene oblasti čija je detaljna analiza omogućila formulisanje velikog broja smernica upućenih državama. Kriterijumi po kojima su izdvojene oblasti su: značaj prevencije, uloga medija, dostupnost informacija široj javnosti, edukacija, lokalno i regionalno planiranje, korekcija zakonodavstva i suzbijanje recidiva. Pored opštih smernica, definisane su dodatne mere za sprečavanje seksualnog nasilja, nasilja u porodici, seksualnog uznemiravanja na poslu, prevenciju genitalnih mutilacija, ratne situacije i dr.

U memorandumu Preporuke objašnjena je istorija borbe protiv nasilja nad ženama. Stvaran položaj žena u društvu i obim nasilja nad njima, uključujući problem diskriminacije, postao je javan radom ženskih nevladinih organizacija. Njihov prvi uspeh zabeležen je na Sve-tskoj konferenciji o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija u Beču 1993. godine kada je rodno nasilje označeno kao kršenje osnovnih ljudskih prava. Sledeće godine Ujedinjene nacije su imenovale specijalnu izveštačicu o nasilju nad ženama.

Jedno od osnovnih problema u praćenju nasilja nad ženama je složenost problema „crne brojke”, odnosno odnosa prijavljenih slučajeva nasilja naspram stvarnog broja slučajeva. Stoga su u poslednjih nekoliko godina mnoge države usvojile nove mehanizme istraživanja, obrazovale stručne timove i počele rad na usavršavanju profesionalaca za pružanje pomoći žrtvama. Pored svih navedenih prepreka za efikasnije suzbijanje nasilja nad ženama kroz implementaciju međunarodnih dokumenata, neujednačenost nacionalnih zakona država članica stvara dodatni problem. Da bi postepeno započeo proces prihvatanja međunarodnih odluka i saveta, Komitet ministara je omogućio svim zemljama članicama primenu Preporuke na način koji je najprimereniji nacionalnom zakonodavstvu. Na osnovu ove odluke zemlje članice mogu da primene samo neke odredbe i mere predviđene u Preporuci. U okviru našeg istraživanja ovakva odluka je važna za primenu Preporuke u zemljama čija zakonodavstva nisu imala specijalne odredbe za zaštitu žrtava nasilja. Mnogi stavovi i zaključci Preporuke Komiteta ministara formulisani su na osnovu dobre prakse u pojedinim zemaljama.

Pomenućemo austrijski model zakona koji je prvi uveo zabranu ulaska u stan žrtve (zabranu određuje policija odmah po intervenciji). U ovom zakonu najviše je odredbi koje deluju preventivno kako bi se smanjili troškovi za državu, i na efikasniji način zaštitila porodica u celini (smanjen je procenat sekundarne viktimizacije). Drugi primer dobre prakse prepoznat je u Belgiji gde je napisana „Zbirka metoda za pomoć žrtvama seksualnog zlostavljanja”. U zbirci je istaknuto da ni jedan stav Preporuke ne pravi razliku između žrtava i da se na osnovu njih uklanjaju sve razlike zasnovane na: polu, veroispovesti, društvenom položaju, starosti, seksualnoj opredeljenosti i poreklu. Treći model na čijim se idejama zasnivaju stavovi Preporuke o smanjenju troškova za državu i žrtvu je islandski zakon. Po tom modelu država daje žrtvi naknadu štete, da bi kasnije sama pokrenula postupak protiv počinioca (pravo regresu). Komitet ministara je smatrao da je ovakav sistem zaštite žrtava veoma složen i predložio da svaka zemlja samostalno osnuje sistem za naknadu štete. Pomenućemo veoma važnu ulogu ekonomskih i socijalnih prava u suzbijanju nasilja. Ova grupa prava prihvaćena po obrascu koji je usvojen u Konvenciji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Evropskoj društvenoj povelji i Revidiranoj evropskoj povelji.

Marina **Mijatović**